अध्याय 7: विचित्रः साक्षी

विषय-सूची

8 प्रश्नावली · 41 प्रश्न

प्रश्नावली 1	एकपदेन उत्तरं लिखत	5 प्रश्न
प्रश्नावली 2	अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत	6 प्रश्न
प्रश्नावली 3	रेखाङ्कितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत	6 प्रश्न
प्रश्नावली 4	यथानिर्देशम् उत्तरत	5 प्रश्न
प्रश्नावली 5	सन्धिं/सन्धिविच्छेदं च कुरुत	9 प्रश्न
प्रश्नावली 6	अधोलिखितानि पदानि भिन्न-भिन्नप्रत्ययान्तानि सन्ति। तानि पृथक् कृत्वा निर्दिष्टानां प्रत्ययानामधः लिखत	1 प्रश्न
प्रश्नावली 7अ	अधोलिखितानि वाक्यानि बहुवचने परिवर्तयत	4 प्रश्न
प्रश्नावली 7आ	कोष्ठकेषु दत्तेषु पदेषु यथानिर्दिष्टां विभक्तिं प्रयुज्य रिक्तस्थानानि पूरयत	5 प्रश्न

प्रश्नावली 1 — एकपदेन उत्तरं लिखत

प्रश्न 1

(क) कीदृशे प्रदेशे पदयात्रा न सुखावहा?

हल

एकपदेन उत्तरम्।

उत्तर: विजने प्रदेशे

प्रश्न 2

(ख) अतिथिः केन प्रबुद्धः?

हल

एकपदेन उत्तरम्।

उत्तर: चौरस्य पादध्वनिना

प्रश्न 3

(ग) कृशकायः कः आसीत्?

हल

एकपदेन उत्तरम्।

उत्तर: अभियुक्तः

प्रश्न 4

(घ) न्यायाधीशः कस्मै कारागारदण्डम् आदिष्टवान्?

हल

एकपदेन उत्तरम्।

उत्तर: आरक्षिणे

प्रश्न 5

(ङ) कं निकषा मृतशरीरम् आसीत्?

हल

एकपदेन उत्तरम्।

उत्तर: राजमार्गम्

प्रश्नावली 2 — अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत

प्रश्न 1

(क) निर्धनः जनः कथं वित्तम् उपार्जितवान्?

हल

पूर्णवाक्येन संस्कृतभाषया उत्तरम्।

उत्तर: निर्धनः जनः भूरि परिश्रम्य किञ्चिद् वित्तम् उपार्जितवान्।

प्रश्न 2

(ख) जनः किमर्थं पदातिः गच्छति?

हल

पूर्णवाक्येन संस्कृतभाषया उत्तरम्।

उत्तर: जनः अर्थकार्येन पीडितः बसयानं विहाय पदातिः गच्छति।

प्रश्न 3

(ग) प्रसृते निशान्धकारे सः किम् अचिन्तयत्?

हल

पूर्णवाक्येन संस्कृतभाषया उत्तरम्।

उत्तर: 'प्रसृते निशान्धकारे विजने प्रदेशे पदयात्रा न शुभावहा' इति सः अचिन्तयत्।

प्रश्न 4

(घ) वस्तुतः चौरः कः आसीत्?

हल

पूर्णवाक्येन संस्कृतभाषया उत्तरम्।

उत्तर: वस्तुतः चौरः आरक्षी एव आसीत्।

प्रश्न 5

(ङ) जनस्य क्रन्दनं निशम्य आरक्षी किमुक्तवान्?

हल

पूर्णवाक्येन संस्कृतभाषया उत्तरम्।

उत्तर: जनस्य क्रन्दनं निशम्य आरक्षी उक्तवान् "रे दुष्ट! त्वया अहं चोरितायाः मञ्जूषायाः ग्रहणाद् वारितः। इदानीं निजकृत्यस्य फलं भुङ्क्ष्व। त्वं वर्षत्रयस्य कारादण्डं लप्स्यसे।" इति।

प्रश्न 6

(च) मतिवैभवशालिनः दुष्कराणि कार्याणि कथं साधयन्ति?

हल

पूर्णवाक्येन संस्कृतभाषया उत्तरम्।

उत्तर: मतिवैभवशालिनः दुष्कराणि कार्याणि नीतिं युक्तिं च समालम्ब्य लीलया एव साधयन्ति।

प्रश्नावली 3 — रेखाङ्कितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत

प्रश्न 1

(क) पुत्रं द्रष्टुं सः प्रस्थितः।

हल

रेखाङ्कितपदम् आश्रित्य प्रश्ननिर्माणम्।

उत्तर: कम् द्रष्टुं सः प्रस्थितः?

प्रश्न 2

(ख) करुणापरो गृही तस्मै आश्रयं प्रायच्छत्।

हल

रेखाङ्कितपदम् आश्रित्य प्रश्ननिर्माणम्।

उत्तर: करुणापरो गृही कस्मै आश्रयं प्रायच्छत्?

प्रश्न 3

(ग) चौरस्य पादध्वनिना अतिथिः प्रबुद्धः।

हल

रेखाङ्कितपदम् आश्रित्य प्रश्ननिर्माणम्।

उत्तर: कस्य पादध्वनिना अतिथिः प्रबुद्धः?

प्रश्न 4

(घ) न्यायाधीशः बंकिमचन्द्रः आसीत्।

हल

रेखाङ्कितपदम् आश्रित्य प्रश्ननिर्माणम्।

उत्तर: न्यायाधीशः कः आसीत्?

प्रश्न 5

(ङ) स भारवेदनया क्रन्दति स्म।

हल

रेखाङ्कितपदम् आश्रित्य प्रश्ननिर्माणम्।

उत्तर: सः कया क्रन्दति स्म?

प्रश्न 6

(च) उभौ शवं चत्वरे स्थापितवन्तौ।

हल

रेखाङ्कितपदम् आश्रित्य प्रश्ननिर्माणम्।

उत्तर: उभौ शवं कुत्र स्थापितवन्तौ?

प्रश्नावली 4 — यथानिर्देशम् उत्तरत

प्रश्न 1

(क) 'आदेशं प्राप्य उभौ अचलताम्' अत्र किं कर्तृपदम्?

हल

निर्देशानुसारम् उत्तरम्।

उत्तर: उभौ

प्रश्न 2

(ख) 'एतेन आरक्षिणा अध्वनि यदुक्तं तत् वर्णयामि'—अत्र 'मार्गे' इत्यर्थे किं पदं प्रयुक्तम्?

हल

निर्देशानुसारम् उत्तरम्।

उत्तर: अध्वनि

प्रश्न 3

(ग) 'करुणापरो गृही तस्मै आश्रयं प्रायच्छत्'—अत्र 'तस्मै' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम्?

हल

निर्देशानुसारम् उत्तरम्।

उत्तर: निर्धनजनाय

प्रश्न 4

(घ) 'ततोऽसौ तौ अग्रिमे दिने उपस्थातुम् आदिष्टवान्' अस्मिन् वाक्ये किं क्रियापदम्?

हल

निर्देशानुसारम् उत्तरम्।

उत्तर: आदिष्टवान्

प्रश्न 5

(ङ) 'दुष्कराण्यपि कर्माणि मतिवैभवशालिनः'—अत्र विशेष्यपदं किम्?

हल

निर्देशानुसारम् उत्तरम्।

उत्तर: कर्माणि

प्रश्नावली 5 — सन्धिं/सन्धिविच्छेदं च कुरुत

प्रश्न 1

(क) पदातिरेव — ..... + ...

हल

सन्धिविच्छेदः।

उत्तर: पदातिः + एव

प्रश्न 2

(ख) निशान्धकारे — ..... + ...

हल

सन्धिविच्छेदः।

उत्तर: निशा + अन्धकारे

प्रश्न 3

(ग) अभि + आगतम् — ..... + ...

हल

सन्धिः।

उत्तर: अभ्यागतम्

प्रश्न 4

(घ) भोजन + अन्ते — ..... + ...

हल

सन्धिः।

उत्तर: भोजनान्ते

प्रश्न 5

(ङ) चौरोऽयम् — ..... + ...

हल

सन्धिविच्छेदः।

उत्तर: चौरः + अयम्

प्रश्न 6

(च) गृह + अभ्यन्तरे — ..... + ...

हल

गृह + अभ्यन्तरे = गृहाभ्यन्तरे
(दीर्घसन्धिः — अ + अ = आ)

उत्तर: गृहाभ्यन्तरे

प्रश्न 7

(छ) लीलयैव — ..... + ...

हल

सन्धिविच्छेदः।

उत्तर: लीलया + एव

प्रश्न 8

(ज) यदुक्तम् — ..... + ...

हल

सन्धिविच्छेदः।

उत्तर: यत् + उक्तम्

प्रश्न 9

(झ) प्रबुद्धः + अतिथिः — ..... + ...

हल

सन्धिः।

उत्तर: प्रबुद्धोऽतिथिः

प्रश्नावली 6 — अधोलिखितानि पदानि भिन्न-भिन्नप्रत्ययान्तानि सन्ति। तानि पृथक् कृत्वा निर्दिष्टानां प्रत्ययानामधः लिखत

प्रश्न 1

परिश्रम्य, उपार्जितवान्, दापयितुम्, प्रस्थितः, द्रष्टुम्, विहाय, पृष्टवान्, प्रविष्टः, आदाय, क्रोशितुम्, नियुक्तः, नीतवान्, निर्णेतुम्, आदिष्टवान्, समागत्य, मुदितः।

हल

प्रत्ययानुसारं पदानां वर्गीकरणम् —
ल्यप् प्रत्ययः — परिश्रम्य, विहाय, आदाय, समागत्य
क्त प्रत्ययः — प्रस्थितः, प्रविष्टः, नियुक्तः, मुदितः
क्तवतु प्रत्ययः — उपार्जितवान्, पृष्टवान्, नीतवान्, आदिष्टवान्
तुमुन् प्रत्ययः — दापयितुम्, द्रष्टुम्, क्रोशितुम्, निर्णेतुम्

उत्तर: ल्यप्: परिश्रम्य, विहाय, आदाय, समागत्य; क्त: प्रस्थितः, प्रविष्टः, नियुक्तः, मुदितः; क्तवतु: उपार्जितवान्, पृष्टवान्, नीतवान्, आदिष्टवान्; तुमुन्: दापयितुम्, द्रष्टुम्, क्रोशितुम्, निर्णेतुम्।

प्रश्नावली 7अ — अधोलिखितानि वाक्यानि बहुवचने परिवर्तयत

प्रश्न 1

(क) स बसयानं विहाय पदातिरेव गन्तुं निश्चयं कृतवान्।

हल

बहुवचने परिवर्तनम्।

उत्तर: ते बसयानं विहाय पदातिरेव गन्तुं निश्चयं कृतवन्तः।

प्रश्न 2

(ख) चौरः ग्रामे नियुक्तः राजपुरुषः आसीत्।

हल

बहुवचने परिवर्तनम्।

उत्तर: चौराः ग्रामे नियुक्ताः राजपुरुषाः आसन्।

प्रश्न 3

(ग) कश्चन चौरः गृहाभ्यन्तरं प्रविष्टः।

हल

बहुवचने परिवर्तनम्।

उत्तर: केचन चौराः गृहाभ्यन्तरं प्रविष्टाः।

प्रश्न 4

(घ) अन्येद्युः तौ न्यायालये स्व-स्व-पक्षं स्थापितवन्तौ।

हल

बहुवचने परिवर्तनम्।

उत्तर: अन्येद्युः ते न्यायालये स्व-स्व-पक्षं स्थापितवन्तः।

प्रश्नावली 7आ — कोष्ठकेषु दत्तेषु पदेषु यथानिर्दिष्टां विभक्तिं प्रयुज्य रिक्तस्थानानि पूरयत

प्रश्न 1

(क) सः ..... निष्क्रम्य बहिरगच्छत्। (गृहशब्दे पंचमी)

हल

पंचमीविभक्तिप्रयोगः।

उत्तर: सः गृहात् निष्क्रम्य बहिरगच्छत्।

प्रश्न 2

(ख) गृहस्थः ..... आश्रयं प्रायच्छत्। (अतिथिशब्दे चतुर्थी)

हल

चतुर्थीविभक्तिप्रयोगः।

उत्तर: गृहस्थः अतिथये आश्रयं प्रायच्छत्।

प्रश्न 3

(ग) तौ ..... प्रति प्रस्थितौ। (न्यायाधिकारिन् शब्दे द्वितीया)

हल

द्वितीयाविभक्तिप्रयोगः।

उत्तर: तौ न्यायाधीशं प्रति प्रस्थितौ।

प्रश्न 4

(घ) ..... चौर्याभियोगे त्वं वर्षत्रयस्य कारादण्डं लप्स्यसे। (इदम् शब्दे सप्तमी)

हल

सप्तमीविभक्तिप्रयोगः।

उत्तर: अस्मिन् चौर्याभियोगे त्वं वर्षत्रयस्य कारादण्डं लप्स्यसे।

प्रश्न 5

(ङ) चौरस्य ..... प्रबुद्धः अतिथिः। (पादध्वनिशब्दे तृतीया)

हल

तृतीयाविभक्तिप्रयोगः।

उत्तर: चौरस्य पादध्वनिना प्रबुद्धः अतिथिः।